

Z historie československého a českého zemědělství

Příspěvek o výstavě v Národním zemědělském muzeu k období kolektivizace zemědělství nás přivedl i k jiným odkazům na historii zemědělství v našich krajích, k pozemkovým reformám v ČSR a k restitucím.

VINÍCI BEZ VINY, ZLOČINY BEZ TRESTU

EXPOZICE ROZKULAČENO! v Národním zemědělském muzeu DO BŘEZNA 2017!

Kdo tvořil v minulém století selský stav a jak jeho příslušníci ovlivňovali chod společnosti? Jak jejich postavení změnilo obě světové války a proč se v 50. letech stali právě sedláci a kněží třídními nepřáteli a adepty likvidace? Proč v boji proti nim nastolila komunistická garnitura ty nejnásilnější prostředky, jako konfiskace majetku, vyhnanství, vykonstruované soudní procesy a popravy?

Na všechny tyto otázky odpovídá mimořádná expozice s názvem „Rozkulačeno“, kterou připravily Ústav pro studium totalitních režimů a Národní zemědělské muzeum v Praze. Expozice, která vůbec poprvé od listopadu 1989 popisuje dramatický úděl sedláků za nacismu a komunismu, se těší mimořádnému zájmu veřejnosti – proto bude v budově Národního zemědělského muzea v Praze prodloužena až do března příštího roku.

Česká společnost je dlouhodobě nemocná dějinami a autorům výstavy Rozkulačeno! se jeden z aspektů této nemoci podařilo velmi názorně zobrazit. V interaktivní a působivé expozici se povedlo ukázat velmi podstatné, leč donedávna málo reflektované „zlomy“ naší doby: nedávnou minulost kontra přítomnost, naši nechuť přijmout zodpovědnost za spáchané křivdy, tendenci relativizovat a marginalizovat určité tragické události, neschopnost vyrovnat se s vlastní minulostí. Rozkulačeno! ve své podstatě pojednává o vině, trestu, nepotrestaných zločinech a pravdě, tyto leitmotivy se vinou jako červená nit celou expozicí a nastolují v jejím závěru palčivé otázky: proč jsme se více než čtvrtstoletí tvářili, že se nic nestalo? Kam sahá společenská odpovědnost? Měly snad být staré hříchy a křivdy beztrestně zapomenuty?

Slovo „sedlák“ zaznamenalo v minulém století řadu proměn. Od označení člověka, úspěšně hospodařícího na své půdě, respektovaného a těšícího se všeobecnému uznání, až po hanlivé označení společensky nežádoucí osoby, vykořisťovatele, zloděje, kriminálního...

Základním znakem selství byl vztah k půdě a sedlák byl svobodný člověk, který žil v souladu s přírodou, krajinou, lidmi kolem. Postavení sedláků ale výrazně změnilo obě světové války, především pak ta druhá; největší rány se však této sociální vrstvě dostalo krátce po válce – v 50. letech. Výstava zachycuje existenci selské

nou sociální skupinu. V lepším případě formou ožebračení, vyhnání, věznění či mučení; v případě jedinců, kteří se nechtěli nechat zlomit (a vstoupit do zemědělského družstva – pozn. red.), pak vykonstruovanými soudními procesy a popravami.

Léta padesátá si vyžádala řadu lidských obětí, o to více se pak mocenská garnitura snažila jejich následky zlehčovat a zamlžovat. To se bohužel nezměnilo ani po roce 1989. Společnost k tragédiím selských rodin zůstala překvapivě netečná, jakoby stovky popravených, vyhnaných a uvězněných neexistovaly.

Kde hledat příčinu tohoto zvláštního jevu vysvětluje generální ředitel Národního zemědělského muzea **Milan Jan Půček**: „Na konci 40. a na počátku 50. let řada lidí prožívala radost z toho, že přežili válku, a vůbec si neuvědomovala, kam nastolený politický kurs směřuje a kam může dospět. Uvědomovala si to jen relativně malá skupina lidí, která žila hlavně na venkově, a komunisté proti ní ihned velmi tvrdě zasáhli. Navíc to bylo ideologicky prezentováno jako pozitivní věc, jako odstranění těžké práce v zemědělství, rozorávání mezí, zvyšování výnosů... Běžní lidé mimo venkov neměli o tom, co se ve skutečnosti děje, žádné nebo velmi minimální informace. Jedna skupina tedy byla postižena extrémně a do několika generací, druhá, většinová, nebyla postižena vůbec a má tendenci celé toto období zlehčovat. Nebo chtěla úmyslně zapomenout.“

Výstava Rozkulačeno! pracuje s bohatým fondem – vedle vystavených předmětů, textů a fotografií návštěvník zhlédne i ukázky z dobových nahrávek a filmů, které uvedené problematice dodávají plastič-

Změny v podobě krajiny můžeme porovnat na <http://kontaminace.cenia.cz/>, kde je umístěna letecká mapa republiky z roku 1954 (snímek dole) a 2008 a vyhledat též kontaminovaná místa. Nahoře snímek z roku 2015.

ho stavu od jeho vzniku přes jeho rozvoj v první republice, ale soustředí se zejména na období druhé světové války a nastupujícího komunismu. Právě tam totiž nastal podle jednoho z autorů výstavy, historika Jaroslava Rokoského, jeden z nejzákladnějších zlomů: zatímco nacisté se z vyspělého zemědělství snažili vytěžit co nejvíce pro své válečné cíle, komunisté sedláky přímo likvidovali jako nepohodl-

nost. Výstava seznamuje i s málo známými dokumenty z fondů ÚSTR, lze si poslechnout i unikátní nahrávku procesu se sedlákem Josefem Pažoutem, obviněným v padesátých letech z pobuřování a neplnění dodávkové povinnosti.

Současně s výstavou bude pokračovat také doprovodný program pro školy s názvem „Den, kdy se mlčelo“, připravený ve spolupráci se sdružením Post Bellum. Série workshopů pomáhá školním dětem a studentům pochopit problematiku a souvislosti násilné kolektivizace. Ta totiž zcela změnila charakter života na našem venkově. Tento násilný proces na dlouhou dobu pohřbil soukromé vlastnictví půdy, zásadně narušil mezilidské vztahy, zapudil uvědomování si závislosti člověka na přírodě a negativně

zasáhl do tváře krajiny. Selský stav navzdory tomu nevymřel. O vytrvalosti a houževnatosti sedláků svědčí fakt, že je i po několika dekádách útlaku je můžeme na našem venkově stále potkávat. To, co zažili jejich otcové a dědové, by ale měla mít společnost uloženo v paměti jako memento mori.

A že jde o téma stále živé, dokazuje i zájem o výstavu z řad tuzemských i zahraničních návštěvníků Národního zemědělského muzea. Výstava „Rozkulačeno! Půlstoletí perzekuce selského stavu“ proto potrvá v Národním zemědělském muzeu do konce března 2017 a poté se připravuje její putování do regionů.

Jiří Houdek,
Národní zemědělské muzeum

Čím si prošlo zemědělství v mladé Československé republice

PRVNÍ POZEMKOVÁ REFORMA

Po první světové válce patřila třetina veškeré půdy na území nové republiky velkostatkům, které vlastnila především šlechta.

Největšími vlastníky půdy byli Schwarzenbergové s 248 000 hektary a Liechtenštejnové se 173 000 hektary. Celkem šlo o 2000 velkostatkářských rodin. K velkostatkům s výměrou nad 1000 hektarů náleželo 22 % zemědělské půdy a 30,81 % veškeré půdy státu. Její vlastníci představovali jen 0,04% všech majitelů půdy. Malorolníci obhospodařovali pouze 7 % půdy československého státu, ale představovali 68 % všech vlastníků půdy. Kromě požadavků na změny těchto nepoměrů přistoupil i další fakt – poválečný „hlad po půdě“ u obyvatelstva, kdy zejména na venkově sílily požadavky obyvatel na vlastní půdu. Představitelé státu nechtěli rovněž nechat velké množství půdy v rukách šlechty a cizích státních příslušníků.

Pozemková reforma se uskutečnila v letech 1920–1938 a jejím cílem bylo rozdělení velkých soukromých pozemků.

Vymezoval ji rámcový zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o **zabraní velkého majetku pozemkového (záborový zákon)**, ze dne 16. dubna 1919, který stanovil zábor pozemků buď nad 150 ha zemědělské půdy, nebo nad 250 ha celkové půdy. Pro potřeby této reformy byl dne 11. června 1919 založen Státní pozemkový úřad. Dne 30. ledna 1920 došlo k vydání zákona č. 81/1920 Sb. z. a n., kterým se vydávají po rozumu § u 10 zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. zák. a nař., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se **právní poměr ku přidělené půdě (zákon přidělový)**, který rozděloval zabraný majetek.

Dne 8. dubna 1920 pak byl vydán zákon č. 329/1920 Sb. z. a n., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (zákon náhradový), který určoval velikost náhrady zabrané půdy. Nejintenzivněji reforma probíhala v letech 1923–1926 a do roku 1938 prošlo touto reformou kolem 4 mil. ha půdy.

Podle rozhlasového pořadu
Toulky českou minulostí

SPOLEČENSKÉ STAVY

První byla šlechta, ale neméně vlivné bylo duchovenstvo. Od doby renesanční až po éru barokní nabýval postupně na síle stav třetí – měšťané. Ve století devatenáctém už byl zformován stav čtvrtý – selský lid, a stále hlasitěji začal promlouvat do dějinných událostí stav, jemuž lze říkat stav pátý – dělnictvo ...

Tehdy u nás existovalo asi 10 000 obcí, čítajících méně než 2000 obyvatel. V takové středně velké vesnici bylo v průměru 10 zemědělských výrobních jednotek. ...

Velikosti různé: pozemková držba se pohybovala v rozmezí od jednoho aru do několika desítek hektarů. V matrikách jsem narazil na **celolániky, tříčtvrtělániky, pololániky, čtvrtlániky neboli čtvrtníky**. Moji předkové sedláci to dotáhli, bohužel, nanejvýš na toho čtvrtníka. ... Láník hospodařil na jednom lánu. Pokud to byl selský lán (a nikoli královský, kněžský nebo panský), tak mu patřilo 16 hektarů. Za použití základní matematiky se dobereme poznání, že pololáník obdělával 8 hektarů, zatímco čtvrtník měl ty hektary čtyři. V oně středně velké vsi mělo osm až deset sedláků (popřípadě statkářů) usedlost nad 10 hektarů. Deset až dvacet také ještě (či rádo by) sedláků hospodařilo na pěti až deseti hektarech. Ostatní vlastnili pozemek s menší až minimální rozlohou. Také živnostníci často vlastnili nějaký pozemek. ...

Uvádí se, že v Čechách na sklonku 19. století existovalo asi 1000 velkostatků, většinou šlechtických. Obhospodařovaly však celou třetinu vsí půdy, čili kolem sedmnácti tisíc čtverečních kilometrů. To máme jednu čtvrtinu až pětinu rozlohy dnešní České republiky. Většinu orné půdy vlastnilo pouhých 46 rodin. Několik set latifundistů vesměs nesídlilo na vesnici, spíše na přilehlých samostatných usedlostech. ...

Na vesnici se rozlišovaly, spíše intuitivně, pojmy **sedlák, statkář, velkostatkář, chalupník nebo domkář, deputátník, nádeník, dvořák**. Dvořák s velkým D se vyskytuje na 4. místě co do četnosti výskytu mezi českými příjmením. Dvořák (s malým d) mohl být svobodník – svobodný či dokonce velký sedlák, hospodář velké usedlosti, to ale spíš v novější době; dřív to byl výraz pro dvorského služebníka. Sedlák svá pole už neoral vlastní rukou. Na to měl čeládku; nicméně osobně řídil, organizoval veškerou práci.

Statkář, to už byl spíš takový manažer. Pokud neměl sám odborné vzdělání, zaměstnával odborný personál, adjunkty (dnes bychom řekli „dílvedoucí“), což byli vesměs absolventi odborných zemědělských škol. Velkostatkář – nejčastěji příslušník šlechtického stavu – sotva věděl, kde jeho pole leží a co na nich roste. To měli na starosti jeho správci a řiditelé. Záměrně jsme užili tvaru „řiditel“, neboť v době, o níž mluvíme, ještě řiditelé

Vyvláštěné pozemky byly zaplacený – ovšem za cenu, kterou si určit stát.

Domovina domkářů a malorolníků

S přípravou pozemkové reformy souviselo tzv. „domovinářské hnutí“ agrární strany, jehož smyslem byl boj o malorolnického voliče. Malorolnický a domkářský živel se uvnitř agrární strany značně zaktivizoval, jelikož obdržení půdy se stalo nejdůležitější náborovou akcí agrární strany. Malorolníci, domkáři a bezzemci, tedy jedním slovem zájemci o přiděl půdy, zareagovali na přijetí zákona o obstavení velkostatků. Domoviny měly svým členům zajistit přednostní přiděl půdy, odbornou pomoc a vyřízení úvěru k zaplacení nově nabývané půdy.

Švehlovu vedení strany se na základě naslibovaného hmotného zisku (zájmu) podařilo získat široké malorolnické vrstvy, a tím značně posílit členskou základnu, která jednak vytvářela tlak na přijetí pozemkové reformy a zároveň oslabovala pravicové křídlo strany. Tento masový manévř strany pomohl ovlivnit politiku agrární strany a nasměrovat ji doleva. Největší vlna zakládání domovin proběhla v letních měsících roku 1919, v říjnu téhož roku se všechny domoviny sdružily do centrální zastřešující organizace Ústřední domovina domkářů a malorolníků fungující až do roku 1938.

DRUHÁ POZEMKOVÁ REFORMA

Druhá pozemková reforma probíhala po skončení druhé světové války v letech 1945–1948. V roce 1945 ji řídil dekret vydaný tehdejší prezidentem republiky Edvardem Benešem a týkala se především majetků občanů tehdejšího státu, kteří se hlásili k německé a maďarské národnosti, popřípadě také „kolaborantů“ a „zrádců“. V roce 1947 pak proběhla revize první pozemkové reformy (uskutečňovaná vládou po prvních demokratických volbách v roce 1946 – pozn. red.) a v roce 1948 došlo ke změně ve velikosti zabírané půdy, jejíž velikost se snížila ze 150 ha na 50 ha. (Údaje nejen o držitelích půdy v ro-

ce 1918 naleznete v knize Karel Marušák: Šlechta, velkostatek a pozemková reforma. Brno: A Piša, 1919.

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pozemkov%C3%A1_reforma_v_%C4%8Ceskoslovensku

HRADECKÝ PROGRAM

Program zemědělské politiky KSČ byl vyhlášený 4. 4. 1947 ministrem zemědělství J. Durišem na schůzi okresního sdružení Jednotného svazu českých zemědělců v Hradci Králové měl za úkol dokončit konfiskaci půdy, provést revizi první pozemkové reformy z roku 1919 (vyhlášenou T. G. Masarykem a A. Švehlou) a dosáhnout tak novou pozemkovou reformu s parcelací půdy nad 50 ha, vytvořit jednotnou zemědělskou daň, národní pojištění rolníků, zemědělský úvěr a urychlit mechanizaci.

Navazoval na předchozí etapy pozemkové reformy a prohluboval zásady šesti zemědělských zákonů z roku 1946. Vytyčoval požadavek „půda patří těm, kdo na ní pracují“ a v jeho duchu také formuloval návrh zákona o nové pozemkové reformě, podle níž měla být rozdělena nejen veškerá půda nad 50 ha (ve vlastnictví jedné rodiny), ale zároveň i půda pod 50 ha, jestliže vlastník na ní sám nepracoval (spekuláční půda).

Kromě toho požadoval Hradecký program mj. uzákonění národního pojištění pro rolníky, jednotné zemědělské daně, Jednotného svazu českých zemědělců, resp. Jednotného svazu slovenských rolníků, podporu družstevnictví, zvýhodnění zemědělského úvěru pro drobné rolníky a odstranění disparity mezi cenami průmyslových a zemědělských výrobků.

Hradecký program směřoval k úplné likvidaci statkářského vlastnictví půdy. Narazil sice na odpor sil (tzv. selské jízdy – pozn. red.), na druhé straně však posílil vliv levice mezi rolníky, v jejichž řadách vyvolal hnutí za uzákonění nové pozemkové reformy, vrcholící pak sjezdem rolnických komisí 28.–29. 2. 1948.

(www.totalita.cz/vysvetlivky/prg_hrdec.php)

řídili a ani je nenapadlo něco ředit. S ředidly pracovali obvykle natěrači a lakýrníci. **Chalupník** – ten obdělával svou líchu nejen vlastní rukou, ale zapřáhl i manželku a děti. Vypadá to, že dnes budeme muset překládat z češtiny do češtiny.

Lícha byl pruh pole o šíři jednoho rozhození zrna rozsévatelem (tedy asi čtyři kroky do šířky). Sedlák měl minimálně jeden pár koní, chalupník jenom jednu, dvě kravičky. Chalupník, pokud musel nebo chtěl jít do města, šlapal pěšky. Větší sedlák mohl jet (a taky že jel) bryčkou.

Dostali jsme se k druhé, chudší polovině lidu selského. Tvořily ji tři skupiny: **čeledí, nádeníci a deputátníci**. K nim je ale zapotřebí připočíst desetitisíce pomáhajících členů rodiny. Nebyli to zaměstnanci, byla to kategorie sama o sobě: rodinní příslušníci bez vlastního povolání, manželky, děti. Nejenom chalupník, ale i sedlák zpravidla zapřáhl do práce všechny členy rodiny. I selský synek musel pracovat od slunka do slunka. Vzhledem k tomu, že leckteré české termíny pomalu mizejí z užívání nejen denního, ale i příležitostného, vidíme se býti nuceni opět vysvětlovat. Tak třeba čeledí. **Čeledí**, to byli stálí zaměstnanci, většinou děvečka ke kravám a kočič. Patřili odedávna „do rodiny.“

Dlouho trval zvyk, že „čeládka“ jedla s hospodářem doslova z jedné mísy. (Slušný hospodář vstal od stolu, až když se všichni dosyta najedli.) Čeledí měla veškeré zaopatření, včetně nějaké komůrky na přespání; plat však dostávala jednou, někdy dvakrát za rok, o svátku svatého Martina nebo Havla. Bývalo to přibližně 60 až 80 zlatých. (Propočtem zjistíme, že šlo o ubohých 20 krejcarů denní mzdy... Ale na parádu k posvícenské muzice ty krejčary stačily.)

Po čeledíněch a děvečkách tu máme **nádeníky**. Pracovali ve smyslu toho slova za denní mzdu. Vyplácena byla obvykle jednou týdně. Pokud nebyli najímáni jen příležitostně, poskytoval statkář nádeníkům i ubytování – v takřčené ratejně. Ta připomínala spíš stodolu než lidské obydlí. Vesměs v ratejně žilo–bydlelo několik rodin. Dodnes se používá rčení „zima jako v ratejně...“ Svobodný mládenec spal raději v maštali, byl aspoň v teple a měl tam navíc klid, protože dobytek se mezi sebou nehádal. Roční mzda nádeníků činila až 180 zlatých – teoreticky asi 50 krejcarů na den (tedy dvakrát až třikrát víc než čeledí...). Však ty peníze musely uživit někdy i velmi početnou rodinu. Jenomže ta celá pracovala a byla placena a živena spolu s ním. A při práci dostával stravu. Bez nějakého sentimentu: bydlel jako boží hovádko, ale neplatil ani nájemné, ani daň ze mzdy, a ke všemu vydatné obědy i svačiny, přičemž „cajkové“ kalhoty si mohl koupit za 80 krejcarů (vysvětlivka: najmě pro mladší ročníky: Cajk – z německého Zeug – znamenal pevnou, ale lacinou bavlněnou látku). Tím pádem bychom to měli mít v cajku (tenhle ten cajk v českém úsluví má ještě jeden význam, a tím je postroj,

Restituce pozemkového vlastnictví fyzických osob po roce 1989

Pojem restituce – obnovení původního právního stavu, jmenovitě obnovení vlastnického práva k majetku těm subjektům, jimž bylo v minulosti odňato, případně jejím právním nástupcům – nebo poskytnutí náhrady. Cílem restitucí bylo dosáhnout zmírnění některých majetkových křivd, k nimž došlo v zákoně přesně vymezeném období ve vztahu k přesně vymezenému okruhu osob na základě jmenovitě uvedených případů ztráty majetku. Pod pojmem restituce lze chápat výsledný stav na straně oprávněné osoby, která se stala vlastníkem nemovitostí původních vlastníků, nebo jí za ně byla poskytnuta odpovídající náhrada. Samotný pojem restituce zákony neuvádějí (znamená, že oprávněné osobě byly za zákonných podmínek vráceny nemovitosti původních vlastníků, nebo poskytnuta náhrada).

Právní úprava: restituční zákony je možno rozdělit dle toho, zda směřují k majetku, jehož původními vlastníky byly právnické osoby (PO) či fyzické osoby (FO). Toto dělení má význam kvůli náhradnímu plnění, pokud původní nemovitosti nelze vydat, případně pokud jejich stav neodpovídá stavu v době ztráty vlastnictví. U FO se uplatňuje zásada poskytnutí náhrady, u PO platí zásada, že se pozemky vydávají ve stavu, v jakém se nacházejí, a pokud jejich vydání není možné, nepřísluší PO náhradní plnění.

Restituční zákony nedopadají jen na nemovitý majetek, ale i na movitý.

Prameny:

- z. č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd
- z. č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích
- z. č. 231/1991 Sb., o působnosti orgánů ČR v mimosoudních rehabilitacích
- z. č. 243/1992 Sb., upravující některé otázky související se zákonem 229/1991 – zákona o půdě

Právní nástroje restituce

Základním právním nástrojem je dohoda o vydání nemovitosti. U zákonů o zmírnění majetkových křivd a o mimosoudních rehabilitacích (z. č. 403 a 87) podléhala do roku 1993 registraci státním notářstvím a v případě náhradních plnění upřednostňuje forma finanční náhrady; u zákona o půdě (z. č. 229/1991) podléhá dohoda schválení pozemkového úřadu - zápis vlastnického práva záznamem a naopak preferuje naturální způsob náhrady. V případě dobrovolného neuspokojení nároků oprávněné osoby osobou povinnou má oprávněná osoba možnost uplatňovat nárok soudně. Restituce dle z. 403/1990 Sb., o zmírnění majetkových křivd a o mimo-

soudních rehabilitacích (z. č. 403 a 87) podléhala do roku 1993 registraci státním notářstvím a v případě náhradních plnění upřednostňuje forma finanční náhrady, v zákoně o půdě (z. č. 229/1991) podléhá dohoda schválení pozemkového úřadu - zápis vlastnického práva záznamem a naopak preferuje naturální způsob náhrady. V případě dobrovolného neuspokojení nároků oprávněné osoby osobou povinnou má oprávněná osoba možnost uplatňovat nárok soudně.

Restituce dle z. 403/1990 Sb., o zmírnění majetkových křivd

Věcná působnost

Zákon se vztahuje na následky majetkových křivd způsobených FO a soukromým osobám odnětím vlastnického práva k nemovitým na základě taxativně vyjmenovaných předpisů - vládní nařízení 15/1959 (opatření týkající se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru) + zákon č. 71/1959 (opatření týkající se některého soukromého domovního majetku) + znárodnění na základě výměrů ministerstev po roce 1955.

Osobní působnost

Oprávněnou osobou je původní vlastník a další oprávněné osoby (dědic ze závěti, děti vlastníka a manžel atd. - §3; i devizový cizozemec - §20). Povinnou osobou jsou PO, které k 1. 1. 1990 předmětné věci držely a FO, které nabyly majetek od státu v rozporu s tehdejšími předpisy nebo na základě protiprávního zvýhodnění osobou nabyvatele - §4.

Možné způsoby náhrady křivdy: - §2 vydání věci spolu s eventuálním poskytnutím náhrady za její podstatné znehodnocení poskytnutí peněžní náhrady vydání kupní ceny vydání doplatku rozdílu mezi peněžní náhradou a kupní cenou.

Koncepce

Oprávněná osoba písemně vyzve povinnou k vydání věci a současně doloží své nároky. Povinná osoba je povinna bezodkladně vydat a to dohodou o vydání nemovitosti a vzájemném vypořádání. Do 31.12.1992 podléhala registraci státním notářstvím. Lhůta 6 měsíců ode dne účinnosti zákona k podání výzvy. K řešení sporů byly příslušné obecní soudy.

Restituce dle z. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích

Věcná působnost

Vztahuje se na zmírnění následků majetkových křivd a jiných křivd vzniklých občanskoprávními úkony, správními akty nebo jinými protiprávními postupy, k nimž došlo od 25. února 1948 do 1. 1. 1990. Nepoužije se na zmírnění křivd, k nimž došlo převzetím zemědělské půdy využívané k zemědělské výrobě, lesní půdy a vod-

řemen. V němčině se ho užívá ve vazbách s významem opřít se do práce a podobně - všechno je tedy na správné cestě, zapřaženo takřikajíc do postroje).

Vždyť když říkám, že je to zatím v cajku. Myslím tyhle ty Toulky. My to však ještě v cajku nemáme, ještě ne. Ještě nám ze selského lidu (toho chudého) zbývají deputátníci.

Deputátníci, na rozdíl od nádeníků, bydleli na velkostatkách trvale. Odměnu dostávali především v naturáliích - neboli v deputátu. Jejich mzda v penězích nepřesáhla zpravidla několik desítek zlatek ročně (jenom pro srovnání: roční mzda průmyslového dělníka se řádově pohybovala v rozmezí tří až pěti set zlatých, tedy ve výši několikanásobku... i desateronásobku oproti pracujícím v zemědělství. Deputátnická mzda ale nebyla hladová. Dalo se z ní vyžít. Žádná sláva to nebyla, ale vezměme si, že deputátník dostával s sebou na pole svačiny a obědy. A k tomu pobíral dále naturálie. Například jeden litr mléka na den. 75 kilogramů brambor na měsíc (nebo 14 metrických centů ročně). 50 kilogramů mouky měsíčně, jinde dostávali obiloviny. Byt byl zdarma (i když to byla jedna holá místnost, to je fakt). K příslušenství toho „bytu“ patřila pumpa a kadibudka na dvoře. Tam ovšem chodil i hospodář - tam si byli pán i kmán tak nějak rovni. K deputátu patřil rovněž otop - palivové dříví, někdy i uhlí, a také malé políčko, kde si mohl deputátník pěstovat brambory i zeleninu. ...

Josef Veselý

Zdroj - http://m.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha_zprava/premieru-uslysíte-v-nedeli-15-prosince--1289010

ních ploch. Taktéž nelze použít pro případy, kdy majetek byl získán v době nesvobody osobami státně nespolehlivými nebo v důsledku rasové persequce.

Restituční skutkové podstaty vymezeny podle právních skutečností - občanskoprávní a pracovněprávní úkony a správní akty. Upravuje i podmínky a mechanismus uplatňování nároků.

Osobní působnost

Oprávněnou osobou je FO s občanstvím ČR, jejíž věc přešla do vlastnictví státu a další osoby (dědic ze závěti, děti a manžel, rodiče, sourozenci). Musí být občany ČR! Povinnými osobami jsou stát nebo PO, které k 1.1.1990 věc držely s výjimkou cizích států a podniků s cizí majetkovou účastí a FO, které nabyly majetek od státu v rozporu s tehdejšími předpisy nebo na základě protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele.

Možné způsoby náhrady křivdy

Vydání věci (eventuálně i s náhradou za podstatné znehodnocení nebo náhrada toho, co osoba musela vynaložit na zhodnocení vydané věci) pozemek se nevydával: byl-li zastaven až po jeho převzetím státem, k němuž bylo zřízeno právo osobního užívání, preferovala-li oprávněná osoba finanční náhradu a nevydáv-

vala se stavba, kde tomu bránila překážka poskytnutí finanční náhrady, nebylo-li možno věc vydat.

Koncepce

Oprávněný vyzve povinného do 6 měsíců ode dne účinnosti zákona „uzavření dohody o vydání věci“, jinak na soud ve lhůtě 6 měsíců. Na uplatnění nároku na finanční náhradu lhůta 1 roku (vychází se z předpisů o oceňování platných ke dni účinnosti zákona – hotovost v určité výši + cenné papíry – státní dluhopisy).

Restituce dle z. 243/1992 Sb.

Týká se restitucí k nimž došlo na základě dekretů č. 12 a 108 z r. 1945 (konfiskace, odnětí občanství).

Oprávněnou osobou je FO, státní občan ČSFR, která ztratila majetek podle těchto dekretů a neprovinila se proti Čs. státu a nabyla zpět občanství. Lhůta prekluzivní §11 (do 31. 12. 92), prodlouženo některým osobám do 15. července 1996 – pro osoby, které pozbyly svůj majetek v době od 29. 9. 1938 do 8. 5. 1945 – až do 30. června 2001. (Zákon dle kterého žádali majetek potomci šlechtických rodů – poz. red.)

...

Restituce dle z. 229/1991 Sb., o půdě

Charakteristika

Tento zákon se týká jak případů klasické restituce, tak případů narovnání v minulosti deformovaných vlastnických vztahů k pozemkům na základě speciálních užívacích institutů. Upravuje dvě odlišné situace:

- když majetek přešel na stát nebo jiné PO podle §6/1 – prvnabyvatelem od původního vlastníka byl vždy stát nebo jiná PO;

- situace, kdy vlastník pozemek daroval v tísni, své pozemky FO nebo je bezúplatně převedl v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu, k níž pozemky patřily – převod pozemků mezi FO.

Věcná působnost

Zákon se vztahuje na:

- půdu, která tvoří zemědělský půdní fond nebo do něj náleží, a v rozsahu stanoveném tímto zákonem i na půdu, která tvoří lesní půdní fond, (dále jen „půda“);

- obytné budovy, hospodářské budovy a jiné stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti, včetně zastavěných pozemků;

- obytné a hospodářské budovy a stavby sloužící zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství, včetně zastavěných pozemků;

- jiný zemědělský majetek uvedený v §20.

Osobní působnost

Oprávněnou osobou je státní občan ČR jehož půda, budovy a stavby patřící původní zemědělské usedlosti přešly na stát nebo jiné PO v době od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 a další osoby:

- dědic ze závěti, jež byla předložena při dědickém řízení, který nabyl celé dědictví, - dědic ze závěti, který nabyl vlastnictví,

avšak pouze v míře odpovídající jeho dědickému podílu; to neplatí, jestliže dědici podle závěti připadly jen jednotlivé věci nebo práva; byl-li dědic závětí ustanoven jen k určité části nemovitosti, na kterou se vztahuje povinnost vydání, je oprávněn pouze k této části nemovitosti;

- děti a manžel osoby uvedené v odstavci 1, všichni rovným dílem; zemřelo-li dítě před uplynutím lhůty uvedené v §13, jsou na jeho místě oprávněnými osobami jeho děti, a zemřelo-li některé z nich, jeho děti;

- rodiče osoby uvedené v odstavci 1;

- sourozenci osoby uvedené v odstavci 1, a zemřel-li některý z nich, jsou na jeho místě oprávněnými jeho děti a jeho manžel.

Povinnou osobou je stát nebo PO, které ke dni účinnosti zákona nemovitosti držely, s výjimkou cizích států a podniků s cizí majetkovou účastí. Za povinnou NENÍ považována FO, která získala majetek od státu po jeho nabytí nemovitosti.

Pozemkový fond ČR je účastníkem řízení a poskytuje jiné vhodné pozemky a náhrady oprávněným osobám. Pozemkový úřad – soustava je dvoustupňová – jednak okresní pozemkové úřady, které jsou samostatné referáty okr. úřadů a Ministerstvo zemědělství.

§9/8 - Účastníky řízení podle tohoto ustanovení jsou oprávněná osoba, která uplatnila nárok na vydání nemovitosti u pozemkového úřadu, povinná osoba a pozemkový fond.

§11/2 V případě uvedeném v odstavci 1 pozemkový fond oprávněné osobě převede bezúplatně do vlastnictví jiné pozemky ve vlastnictví státu postupem podle §8/4, pokud s tím oprávněná osoba souhlasí.

Mechanismus restituce

Nárok uplatní oprávněný u příslušného pozemkového úřadu a zároveň vyzve povinnou osobu k vydání nemovitosti. Povinná osoba s ním uzavře dohodu o vydání nemovitosti. Ta podléhá schválení Pozemkovým úřadem. Nedojde-li k dohodě, rozhodne pozemkový úřad. Lhůty k uplatnění nároku - §13 – 6 měsíců – maximálně 5 let.

Pozemky nelze vydat

- absolutní překážky vydání - jestliže k nim bylo zřízeno právo osobního užívání, byl tam zřízen hřbitov, pozemek byl zastavěn, zřízena chatová osada, tělovýchovné zařízení nebo nelze provést identifikaci parcel. Dále jsou zde překážky relativní: pozemek byl určen pro obranu státu, stal se součástí lesního půdního fondu v národním parku nebo, má-li překážka dočasný charakter.

V případě nemožnosti vydat pozemek preferuje zákon naturální kompenzaci v podobě vydání jiných vhodných pozemků. Pozemky bezúplatně převede Pozemkový fond ČR. Za nevydané pozemky přísluší náhrada - §11/2 – jinak náhrada dle §16.

Pro situace, kdy vlastník pozemek daroval v tísni FO, nebo jej bezúplatně převedl

v souvislosti s uzavřením smlouvy na budovu, k níž pozemky patřily, platí, že se oprávněná osoba domáhá zrušení smlouvy v části, kterou byly pozemky darovány nebo bezúplatně převedeny – §8/3a – 5.

Pozemky se však musely nacházet k 1. 7. 1993 ve vlastnictví osoby, jíž byly darovány nebo ve vlastnictví osoby této osobě blízké -> oprávněný se může domáhat zrušení části smlouvy x úhrady ceny darovaných pozemků,

Pokud pozemky nejsou ve vlastnictví těchto osob -> uhradí ten na koho byly bezúplatně převedeny oprávněnému cenu, za kterou byly převedeny na třetí osobu - na to platí dvouměsíční prekluzivní lhůta.

Text krácen redakci

Více zde: <http://pravoostatire.webnode.cz/products/restituce-pozemkového-vlastnictví-fyzických-osob/>

Další právní výklad na: <http://www.akchalupa.cz/http://www.akchalupa.cz/vecna-a-osobni-pusobnost-restitucnich-pravnich-predplsu>

Restituční tečka

Zlaté žíle došla půda, lidé se již pozemků nedomohou. Nebo ano?

Velké emoce v posledních týdnech vzbuzuje mezi restituenty takzvaná „restituční tečka“. Tu by měla přinést novela zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (zákon o půdě). Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu (SPÚ) a další související zákony, včetně stěžejního zákona o půdě, je v současnosti předložen ke schválení Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Novela předpokládá, že by měly restituce dostat červenou od 1. července 2018.

Prakticky se jedná o ukončení možnosti výdeje náhradních pozemků za pozemky, které byly v letech 1948 až 1989 zestátněny, a které nebylo možno restituovat pro revoluci ze zákonných důvodů.

**Hana Treutlerová,
redaktorka**

Zdroj a více zde: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/restitucni-tecka-zlate-zile-dosla-puda-lide-se-jiz-pozemku-nedomohou-nebo-ano>